

Babits Mihály versei 1890–1905: Kritikai kiadás 1.*

Megjelent a Babits Mihály verseit tartalmazó kritikai kiadás első kötete. Alighanem ez a legfontosabb tény, amit elsőként rögzítenünk kell. Az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének keretei között működő Babits Kutatócsoport¹ harmincéves kutatómunkája kezd beérni azzal, hogy Babits költői életművének legkorábbi szakaszát az első fennmaradt zsengettől (*Köszöntő*) az 1905 decemberében keletkezett [*Más nyílt szájjal, száraz foggal...*] kezdetű töredékig tartalmazó első kötetel megindult Babits Mihály verseinek kritikai kiadás-sorozata. Az eltelt három évtizedben a Kutatócsoport tevékenysége – a feldolgozandó anyag jellegéből fakadóan – intézmények közötti összefogás keretében eddig is produkált fontos eredményeket. 1993-ban jelent meg Cséve Anna, Kelevéz Ágnes, Melczer Tibor, Nemeskéri Erika és Papp Mária által összeállított kézirat-katalógus négy kötete,² a Stauder Mária és Varga Katalin által készített Babits-bibliográfia 1998-ban látott napvilágot,³ míg legújabbán Róna Judit életrajzi kronológiája⁴ jelezte: folynak a kritikai kiadás előkészületei. A hosszúra nyúlt előkészítő munkát, miként a *Bevezető*ből is kiderül, számtalan előre nem tervezhető nehézség akadályozta. Az első kötet sajtó alá rendezését még Melczer Tibor kezdte el, ő azonban 2001-ben elhunyt, így az 1905-ig keletkezett versek szövegét végül Somogyi Ágnes rendezte sajtó alá, a keletkezéstörténeti jegyzeteket és a magyarázatokat pedig Hafner Zoltán készítette el.

A kritikai kiadás első kötetének 111 verse zömében a Babits életmű eddig lényegében ismeretlen „zsengeit” tartalmazza. A kritikai kiadás sajtó alá rendezőjét elsődlegesen nem esztétikai szempontok vezérlik, feladata a már kanonizált szerzőhöz hitelesen hozzárendelhető valamennyi alkotás tudományos igényű szöveggondozása és szakszerű magyarázó jegyzetapparátussal történő ellátása. A *Babits Mihály összes versei* 1. kötet tehát másféle olvasási módot kíván meg, mint a népszerű vagy a válogatott szövegkiadások. A versek jelentős

* A recenzió a Bolyai János Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült.

¹ Klaniczay Tibornak, az Irodalomtudományi Intézet akkori igazgatójának kezdeményezésére létrejött kutatócsoport a megalakulás után idővel kettévált, s az ELTE BTK Modern Magyar Irodalmi Tanszékével kötött megállapodás értelmében a Babits-oeuvre elsődleges műfajának, a verseknek kritikai kiadása az intézeti, a többi műfaj kritikai feldolgozása az egyetemi kutatócsoport feladata lett. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi kara adja ez utóbbi, Sipos Lajos vezetésével folyó kutatások intézményi háttérét.

² CSÉVE Anna, KELEVÉZ Ágnes, MELCZER Tibor, NEMESKÉRI Erika és PAPP Mária, szerk., *Babits Mihály kéziratjai és levelezése. Katalógus*, Klasszikus magyar írók kéziratainak és levelezésének katalógusa (Bp.: Argumentum Kiadó; PIM, 1993).

³ STAUDER Mária és VARGA Katalin, szerk., *Babits Mihály bibliográfia* ([Budapest]: Argumentum; Magyar Irodalom Háza; MTA Irodalomtudományi Intézet, 1998).

⁴ RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája: 1883-1908*, Babits-kronológia 1 (Budapest: Balassi Kiadó, 2011); RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája 1909–1914* (Budapest: MTA BTK ITI; Balassi Kiadó, 2013); RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája: 1909–1914*, Babits-kronológia 2 (Budapest: MTA BTK ITI; Balassi Kiadó, 2013).

része irodalmi szempontól a művek önértékénél fogva igen kevés figyelemre tarthatna igényt, a modern magyar irodalom kibontakozása szempontjából jelentős életmű genezisének azonban eddig ismeretlen tartományát nyitják meg. A *Függelékben* közölt *Kötetben először megjelenő versek listája* 68 tételt tartalmaz, s a megjelenésre vonatkozó jegyzetek tanúsága szerint ennek körülbelül kétharmada itt jelenik meg először nyomtatásban.

Babits költői életművének első periódusát feldolgozó, Rába György által készített monográfia⁵ kezdő időpontja 1903, a kritikai kiadás első kötete mintegy félszáz ez előtt keletkezett verset ad közre. Ebből is kitűnik: a kritikai kiadás első kötete figyelemre méltó gyarapodását jelenti az eddig ismert Babits-életműnek, ennek következtében – függetlenül a szövegek esztétikai értékétől – a jövőben születő, korai Babits költészetéről szóló tanulmányok és monográfiák számára ezek a versek már megkerülhetetlenek lesznek. S nem is csupán mint életrajzi adatok kerülhetnek be a korai pályaszakasz leírásába, a keletkezéstörténeti jegyzetek részletesen ismertetik az egyes motívumok életművön belüli alakulástörténetét, valamint azokat a hatástörténeti tényezőket (például Vörösmarty, Arany, Petőfi, Heine, Reviczky, Komjáthy majd Baudelaire és mások lírája vagy éppen Nietzsche filozófiája), melyek a korai versek formálódását meghatározhatták. Ha a világirodalom klasszikusait fordító, modern költő kanonizált képének ismeretében olvassuk az *Egy tél Budapesten* című ciklus 15. darabjának következő strófáit, Babits irodalomfelfogásának eddig nagyjából ismeretlen mélyrétegeire bukkanhatunk:

Jó Petőfi, előveszlek,
Nem beszéltem veled régen,
Pedig aki téged el-
Feled, nagyon feledékeny.

Idegen dal időtöltést
Adhat percre a magyarnak,
de igazán múlatni csak
Egynek tud: a magyar dalnak.

Babits visszaemlékezéseiből tudjuk továbbá, hogy egyetemista évei alatt a korszak valamennyi divatos világnézetén átesett, s egy rövid ideig „rajongó szocialista” is volt. Ennek a periódusnak

⁵ RÁBA GYÖRGY, *Babits Mihály költészete: 1903–1920* (Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1981).

a költői dokumentumai a Melczer Tibor által már 1983-ban ismertetett *Viharjelek* mellett az *Egy könyv* című vers is. Az ezekhez hasonló kuriózumokat kereső olvasás bőséggel találhat a maga számára izgalmas darabokat a Babits-zsengék között.

1904 februárja körül keletkezett *A lírikus epilógja* című szonett (a kritikai kiadáson belüli sorszáma: 81.), inentől kezdve több ismert és jelentős Babits-verssel találkozhatunk a kötetben, melyek többsége a költő első, 1909-ben megjelent, *Levelek Iris koszorújából* című kötetének anyagát adják majd (*In Horatium, Óda a bűnhöz, Himnusz Irishez, Éjszaka!, Aliscum éjhajú leánya, Strófák a wartburgi dalnokversenyből, Recanati, A világosság udvara, Vérivó leányok, A halál automobilon* és az említett kötetzáró szonett), de Babits későbbi köteteiben is találunk ekkoriban született darabokat, egészen az 1905 márciusára datált *Egy perc, egy pille* című versig, mely majd az 1920-ban kiadott *Nyugtalanság völgyében* kerül kötetbe. A kritikai kiadásban közölt versek utolsó negyede tehát már közvetlenül a születő magyar irodalmi modernség – mint annak meghatározó darabjai – kontextusában olvashatók.

A tudományos igényű kritikai szövegkiadás azonban nem elsősorban az életmű teljességének, a korábban kéziratos hagyatékban őrzött alkotások reprezentálásában különbözik a népszerű kiadásoktól, hanem a szöveggondozás minőségében és a szövegeket kísérő kritikai jegyzetapparátus meglétében. *A Babits-versek kritikai kiadásának sorozata elé* címmel Kelevéz Ágnes írt bevezető tanulmányt, mely értékes információkkal szolgál a tudományos szövegkiadás munkálatai mögött zajló kutatói tevékenységről, Babits kéziratos hagyatékának történetéről és jelenlegi állapotáról, különös tekintettel a versek textológiai feldolgozása szempontjából lényeges kézirategyüttesekről, mint például az első kötet anyagát is jelentős részben tartalmazó *Angyalos könyv* füzetei vagy a kalandos sorsú Osvát-hagyaték. A kéziratos és a nyomtatott szövegek szisztematikus feldolgozása révén megismerkedhetünk Babits publikálási szokásaival, a versek datálására és kronológiai rendjére vonatkozó alfejezet pedig már kifejezetten a sorozat textológia gyakorlatába vezeti be az olvasót.

A Babits-versek kritikai kiadása a költő műveit és kéziratban maradt töredékeit a keletkezésük legvalószínűbb időrendjében adja közre, tehát nem a költő által összeállított kötetek szerkezetét követi, mint például a Kosztolányi kritikai kiadás. Az első kötet az 1905-ig született verseket tartalmazza, míg a következők (a tervek szerint) ötéves bontásban publikálják az életmű adott periódusban keletkezett költői szövegeket. Babits azok közé a szerzők közé tartozik, akik tudatosan komponálták köteteiket, így egy gyűjteményen vagy akár cikluson belül is előfordul, hogy időben egymástól távol keletkezett versek kerülnek egymás mellé, s ez a tény a nagyobb szövegegyégeket követő szerkesztésmód alkalmazását indokolná, Kelevéz Ágnes meggyőző argumentációja szerint azonban maga Babits is fontosnak tartotta műveinek

keletkezéstörténetével kapcsolatos tények dokumentálását, amikor például Szilasi Vilmosnak és Szabó Lőrincnek vallott ezekről. Arany János egy életszakaszát feldolgozó, tervezett egyetemi szakdolgozata számára még egyetemistaként összeállította költőelődje műveinek kronológiáját is, így Babitsnak a keletkezéstörténeti időrend iránti érzékenysége is verseinek kronologikus feldolgozása melletti érvként szolgál. Az *Angyalos könyv* első két füzetének datálásai, a Szilasinak és Szabó Lőrincnek tett vallomások, majd később Török Sophie naptára és visszaemlékezései jelentős segítséget nyújthatnak az egyes művek keletkezési idejének megállapításához, de a vonatkozó források feldolgozása sok esetben korrigálhatja is ezeknek az adatait. Már az első kötet keletkezéstörténeti jegyzetei is több esetben pontosítják az *Angyalos könyv* tágabb időhatárait.

Kelevéz Ágnes külön alfejezetben tárgyalja Babits költői életművét összefoglaló gyűjteményes köteteket. Ez az áttekintés feltárja a versek kiadástörténetének legfontosabb aspektusait, s azokat a szövegkiadási és -gondozói problémákat, melyekkel a kritikai kiadás szerkesztőinek is szembe kell néznie. Kelevéz leírásából kiderül, hogy 1945 és 1993 között nem volt olyan gyűjteményes Babits-kötet, melynek egyes darabjait cenzurális okokból nem csonkították volna meg. Fontos mozzanat továbbá az ismert életmű gyarapodása. A Török Sophie által sajtó alá rendezett és 1945-ben kiadott *Babits Mihály összes művei* tartalmazza a hátrahagyott versek egy jelentős részét, de itt említhetjük a Belia György gondozásában figyelemre méltó filológiai apparátussal a *Babits Mihály művei* sorozatban megjelent gyűjteményt, mely elsőként közli önálló műként a csak az esszék és novellák részeként megjelent verseket, összegyűjti az 1945 után különböző lapokban közölt költeményeket, emellett pedig a kéziratok hagyatékából is több darabot publikál. A hagyaték feltárásának a kritikai kiadás szempontjából is lényeges munkájához járult hozzá a Melczer Tibor válogatásában és szöveggondozásában megjelent *Aki a kékes égbe néz* című kötet, mely Babits kéziratok hagyatékából mintegy kilencven addig publikálatlan verset, töredéket ad közre.

Kelevéz Ágnes sokrétű bevezető tanulmányának leglényegesebb pontja a mindössze kétlapnyi terjedelmű *Textológiai elvek* című rész. Láng József személyén keresztül, aki 2016-ban bekövetkezett haláláig évtizedeken keresztül vezette a Babits Kutatócsoportot, Babits verseinek kritikai kiadása szorosan kötődik az *Ady Endre összes versei* kritikai kiadás-sorozathoz, ennek legfontosabb következménye, hogy a kötetek szerkezete és szöveggkritikai koncepciója a hagyományos textológiai elveket követi. Mindez azt jelenti, hogy a textológiai és filológiai szempontból legjobb minőségűnek tekintett alapszöveg kiválasztása után a szöveggondozó a szükséges javításokat (tollhiba, nyomdahiba) elvégezve létrehozza a főszöveget, mely a kritikai szövegközlés alapja. Abban az esetben, ha a vers nem jelent meg

nyomtatásban vagy a nyomtatott szöveg nem tekinthető hitelesnek, azaz a szerző által javított vagy jóváhagyott szövegváltozatnak, a szöveggondozó az *ultima manus* elvét követte, azaz az utolsó szerzői kéziratot tekintette alapszövegnek. Nyomtatásban megjelent művek esetében az *ultima editio* elv volt az irányadó, mely szerint a szerző életében utolsóként megjelent, általa igazolhatóan javított és jóváhagyott utolsó nyomtatott variáns válik alapszöveggé. Az *ultima editio* a Babits életműre vonatkozóan azt jelenti, hogy bár még Babits halála előtt, 1941-ben megjelent válogatott verseinek gyűjteménye az Athenaeum gondozásában, ezt a beteg költő már valószínűleg nem tudta kellő alapossgal javítani, ezért a kötetben korábban publikált költemények kritikai kiadásának alapszövegét jellemzően az 1937-es, szintén az Athenaeumnál kiadott *Összes versek* adja.

A Babits kritikai kiadás tehát textológiai elveiben és gyakorlatában (jórészt) az Ady versek kritikai kiadását követi, a főszöveget kísérő jegyzetapparátus azonban nem a kötet végére került, hanem közvetlenül az adott verset követi. A Babits Kutatócsoport továbbá lemondott arról, hogy az egyes versek recepciótörténetét feldolgozó összefoglalást készítsen, Hafner Zoltán és Somogyi Ágnes magyarázata szerint ugyanis: „Babits egyes verseinek és köteteinek is olyan gazdag, napjainkig folyamatosan megújuló visszhangja van, hogy csak részleges áttekintése is szétfeszítené egy-egy kötet kereteit – ezért a recepciótörténet áttekintéséről lemond ez a sorozat.” (50.) A versek főszövegét a mű keletkezésének megállapított ideje vagy időintervalluma követi, majd a kézirat jellemzőinek leírását és a megjelenésre vonatkozó adatokat olvashatjuk. A sajtó alá rendező *Szöveggkritika* címszó alatt közli a szöveggondozói javításokat, valamint a költő saját javításait, több kéziratot vagy nyomtatott variánssal rendelkező szöveg esetében pedig táblázatos formában teszi közé az egyes szövegváltozatok főszöveghez képest való eltéréseit. A legterjedelmesebb jegyzet a *Keletkezéstörténet*, majd – amennyiben szükséges – ezt követi a versekben található idegen vagy ma kevésbé érthető kifejezések magyarázata. Ezen túl a *Függelék* tartalmazza a szövegközlés során használt jelek magyarázatát, valamint az *Irodalom- és rövidítésjegyzéket*, a *Mutatókban* megtaláljuk a kötetben közölt versek cím és kezdősor szerinti jegyzékét, a kötetben először megjelenő, valamint az 1903 és 1905 keletkezett és Babits köteteiben később megjelent versek listáját, valamint az 1905 után született, de a kritikai kiadás első kötetében hivatkozott műveknek a mutatóját. A kötetet Babits kézíratairól készült facsimilék zárják.

Azok a kritikai kiadás-sorozatok, melyek előkészítő és kiadói munkálatai még a rendszerváltozás előtt, gyakran még az '50-s–60-as években indultak, kevésbé tudnak alkalmazkodni az friss textológiai trendekhez, hiszen a sorozat korábbi köteteinek szövegkiadói gyakorlata a később szerkesztett kötetek sajtó alá rendezőinek kezét is köti. Ezért az újabb

textológiai elméletek alkalmazására azoknál a kritikai kiadásoknál nyílik lehetőség, melyek sajtó alá rendezése a 90-es években vagy azt követően indultak, mint például a Kerényi Ferenc által kiadott *Ember tragédiája* vagy a Kosztolányi regények kritikai kiadása. A másik lehetőség, amikor a nyomtatott kiadás megjelenése után az új szövegelméletek recepcióját végrehajtva az elektronikus szövegkiadás is elkészült, mint például a Csokonai Vitéz Mihály⁶ és Kazinczy Ferenc⁷ összes művei esetében.

A Babits kritikai kiadás tehát abba csoportba tartozhatna, mely már nyomtatott formában is teoretikus szempontból frissíti a hazai kritikai kiadás gyakorlatát, az első kötet azonban – s így a sorozat későbbi darabjai is, mint ahogy arról fentebb szó esett – a hagyományos textológiai gyakorlatot követi. Találghatnánk ennek okait (a hosszúra nyúlt előmunkálatok, Láng József az Ady-filológia és a hagyományos textológia megbecsült képviselője volt stb.), viszont semmi esetre sem kompetenciahiányról vagy az új irányzatokkal szembeni elméleti immunitásról van szó, hiszen a például a bevezető tanulmányt író Kelevéz Ágnes *A keletkező szöveg esztétikája* című könyvében⁸ Babits *Angyalos* könyvének füzeteit vizsgálta genetikai szövegkritika módszereivel, és ennek eredményeként tett javaslatot a művek korábbi kronológiai rendjének újragondolására. Ennek a kutatómunkának az eredményei az első kötet összeállításakor is termékenyen hasznosultak. Másrészt a hazai nyomtatott kritikai kiadások gyakorlata is azt mutatja, hogy azoknál a vállalkozásoknál, melyek – jellemzően – Hans Walter Gabler *Ulysses*-ének szinoptikus kiadói gyakorlatát követik (például Kerényi *Tragédia*-kiadása), az elméleti innovációnak a kiadói és olvasói elvárások szabnak határt. Más szóval: egy genetikai jegyzetapparátussal ellátott szöveg, mely a hozzáértő kutató számára a mű genezisére vonatkozóan értékes információkat tud közölni, az átlagolvasó számára gyakorlatilag olvashatatlanná teszi a szöveget, s így a szakmainál szélesebb közönség érdeklődésére számot tartó kiadónak egy tisztán genetikai kiadás nem kínálkozik jó üzletnek. Harmadrészt: az MTA Textológiai Munkabizottsága a tudományos szövegkiadásra vonatkozó, jelenleg érvényes alapelvek⁹ kidolgozása után sem függeszti fel a Péter László által összeállított textológiai szabályzatot,¹⁰ hanem – megváltoztatva annak státuszát – mint ajánlást tartja meg. A Babits kritikai kiadás tehát mindezeket figyelembe véve megfelel a hazai tudományos szövegkiadás

⁶ DEBRECZENI Attila, szerk., *Csokonai Vitéz Mihály összes művei* (Debreceni University Press, 2017), http://deba.unideb.hu/deba/csokonai_muvei/.

⁷ DEBRECZENI Attila, szerk., *Kazinczy Ferenc művei* (Debreceni University Press, 2012), http://deba.unideb.hu/deba/kazinczy_muvei/.

⁸ KELEVÉZ Ágnes, *A keletkező szöveg esztétikája: Genetikai közelítés Babits költészetéhez* ([Budapest]: Argumentum Kiadó, 1998).

⁹ „Alapelvek az irodalmi szövegek tudományos kiadásához”, é. n., <http://textologia.iti.mta.hu/alapelvek.pdf>.

¹⁰ PÉTER László, „Irodalmi szövegek kritikai kiadásának szabályzata”, in *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*, szerk. HARGITTAY Emil (Budapest: Universitas Könyvkiadó, 2003), 114–131.

gyakorlatának. Noha a verseknek a keletkezés időrendjében történő közlése ebben a formájában is dokumentálja az adott költői életmű korai szakaszának *genezisé*t, az új szövegelméleti belátások érvényesítése majd a Babits-korpusz digitális filológiai feldolgozásától várható, mely – ahogy ezt a bevezető tanulmány előlegzi – a tudományos szövegkiadások, bibliográfiák és kutatási adatbázisok online tudástárán, a Petőfi Irodalmi Múzeum és az MTA BTK Irodalomtudományi Intézet közös szolgáltatásaként működtetett Digiphil projekten belül lesz elérhető.

„Itt a jelesség maga a korrektség, a hibátlanság, sokszor szinte negatív valami, szerény munka ez, mely nem nyit teret a dicséretre, s csupán hibáiban ad fogózt a szónak. Ilyennemű munka úgy legjobb talán mint az asszony, ha legkevesebbet lehet beszélni róla.”¹¹ Ezeket a sorokat Babits írta a filológiai tevékenységről, s ha ennek szellemében nézzük a Babits-versek kritikai kiadását, akkor röviden összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a sajtó alá rendező pontos munkát végzett, a szövegkritikai jegyzetekben – amennyiben az anyag megkívánta – részletesen dokumentálta az egyes variánsok közötti szövegeltéréseket, saját emendációit és a szerző kéziratban végrehajtott javításait. A keletkezéstörténet a rendelkezésre álló adatok révén igyekszik minél pontosabban leírni a szövegek születésének vélhető körülményeit, és indokolni a datálást, emellett kitér azokra a költői és szellemi hatásokra, melyek az egyes versek keletkezését befolyásolhatták.

Ha mégis kritikai észrevételt teszünk, akkor az nem elsősorban a sajtó alá rendező és a jegyzeteket összeállító filológus munkáját minősíti, hanem inkább a hagyományos textológiai tevékenységből fakadó problémákra világít rá. A jegyzetapparátus szerkezetén túl a Babits kritikai kiadás eltér az Adytól abban, hogy a Babits-szövegek sajtó alá rendezői nem írják át mai helyesírás szerint a verseket, hanem megtartják a nyelvi sajátosságokat. Kelevéz Ágnes tanulmánya beszámol arról, hogy – az eredeti szöveghez ragaszkodó – Babits hogyan dolgozta át verseit az újabb kiadások során. Az 1928-as összegyűjtött, *Verse*k című kötetnél visszatér az *Angyalos könyv* írásmódjához, az 1937-es gyűjteményében pedig egyes versek esetében a korai variánst adja ki újra. Ez tulajdonképpen kellő indokot szolgáltat a korabeli helyesírástól is eltérő és Babitsra jellemző írásmód rögzítésére, s bár az „archaizálás” elsősorban a magánhangzók időtartamának jelölésére vonatkozik, a kéziratban maradt korai versek esetében a mássalhangzók hosszúságának a jelölésében is megőrzi az eredeti változatot. A legszembeütőbb az 1904. február–márciusban keletkezett *Rosz a szemem. Közelre nem jól lát ő*, melynek címében és kezdő soraiban háromszor szerepel a ’rossz’ melléknév rövid

¹¹ BABITS Mihály, „Könyvről könyvre: Balassa: Ami még kimaradt.”, *Nyugat* 14, 8–9 (1924): 591–606, 605.

mássalhangzós formában, a mai olvasó számára szokatlan, de a textológiai eljárás következetessége szempontjából helyes alakváltozat. A költőre jellemző egyéni írássajátosság megőrzésében a szerkesztők végső soron a Péter László-féle szabályzatot követték, mint ahogy abban is, hogy a korai kéziratokra jellemző *c* hangértékű *cz*-t minden esetben *c*-re módosították. Kérdés azonban számomra, hogy ezt a mai szempontból régies írásmódot nem lehetett volna a szerző írásgyakorlatára jellemző korfestő erejű jelenségnek felfogni, s kritikai kiadás szövegében is rögzíteni?

A szövegek sajtó alá rendezését akkor tudjuk ellenőrizni, ha kezünkben van a főszöveg kialakításának alapját jelentő kézirat vagy nyomtatott variáns. Utóbbi a Babits kritikai kiadás esetében a versek jelentős részében az 1937-ben kiadott gyűjteményes kötet, melynek pdf másolata a Magyar Elektronikus Könyvtárban is megtalálható. Más a helyzet akkor, amikor az alapszöveg még publikálatlan kézirat, mely jelenleg kizárólag valamelyik archívumban érhető el. Ebben az esetben a kritikai kiadás olvasója (vagy recenzense) kénytelen ellenőrzés nélkül hitelt adni a sajtó alá rendezőnek, olyan esetekben is, ha gyanú ébred benne egy-egy átírás pontosságával kapcsolatban. Ilyen például az 1901-es datálású *Játékok* című ciklus 13–15. sorai, melyekben a következőt olvashatjuk: „Sss te a / Gyűrűdet / Tova kicsi szalon:” Itt a sorkezdő tripla 's' kelthet gyanút, ha azonban mégis lehetőségünk van ellenőrizni az *Angyalos könyv* vonatkozó fólióját (OSZK Fond III/2356. 4.), akkor persze láthatjuk, a kezdősor átírása helyes.

Hasonló problémákat vett fel a különböző versvariánsok szövegeltéréseit szemléltető táblázat. Ebben az esetben azonban nem elsősorban a szerkesztői munka kontrolljáról van szó, hanem arról, hogy ez a táblázatos szemléltetés mennyiben képes bemutatni a szövegvariációkat, s ezáltal a szöveg alakulástörténetét, például akkor amikor egy műnek – mint *A halál automobilon* című versnek – a két autográf kézirata mellett hat nyomtatott variánsa is van. A hagyományos textológia elveket követő kritikai kiadás korlátairól van ez esetben is szó, melyen majd – remélhetőleg – a versek digitális textológiai feldolgozása és elektronikus kiadása fog túllépni, amikor is osztott képernyőn egyszerre válnak megjeleníthetővé a különböző metaadatolt szövegváltozatok.

A keletkezéstörténeti jegyzetek alapfeladata, hogy a művek születésének körülményeit feltárja, s ez alatt hagyományosan a keletkezés életrajzi összefüggéseinek számbavételét értjük. Mindezt maradéktalanul és hitelesen feltárni akkor sem könnyű feladat, ha egyébként az adott költői életszakasz rekonstruálására vonatkozóan bőséges dokumentum áll rendelkezésünkre, a korai pályaszakaszra vonatkozóan pedig mindez még nagyobb kihívást jelent. A Babits kritikai kiadás keletkezéstörténeti jegyzetírója tehát kényszerhelyzetben van, amikor rekonstruálnia

kell nemcsak a művek születésének körülményeit, hanem például egy korai szerelmes versben konkretizálnia kell, ki is a szeretett személy, akiről vagy akihez a vers szól. Hafner Zoltán ezekben az esetekben körültekintően veszi számba a rendelkezésre álló dokumentumok alapján a szóba jöhető személyeket, kategorikus kijelentések helyett a valószínűség megállapítására törekszik. A *Reggeli séta* esetében viszont olyan életrajzi töredékekből igyekszik levezetni a versben megjelenített tejeslegény figuráját, amelyek igencsak kérdésessé teszik az eljárás relevanciáját. A tejeslegény alakjával kapcsolatban (aki – ahogy a versből megtudhatjuk – leszólja a pesti egyetemista fiúkat, hajdan a Pilvaxba járt, a fia pedig a kolozsvári egyetemen tanult) már Belia György is azt feltételezi, hogy azt Babits két közeli rokonáról, Ujfalusy Imréről vagy Kelemen Mihályról mintázhatta. A vers jegyzete lényegében ezekhez szolgáltat további életrajzi adatokat, az azonban nem derül ki, hogy az említett nagybácsik végül hogyan alakulnak át pesti tejesemberré. Lehetséges, hogy ebben az esetben helyesebb lett volna megmaradni annál a számomra valószínűbb feltételezésnél, hogy a vers életrajzi háttere egy reggeli találkozás a valamikori fővárosi tejeslegénnyel.

Ezek a kritikai észrevételek jórészt tehát a választott metodika következményei, melyekkel a kritikai kiadás későbbi köteteinek is szembe kell néznie. Lényegesebb azonban azt kiemelni, hogy a 2017-ben kiadott első kötettel megindult Babits verseinek kritikai kiadássorozata, mely – remélhetőleg – a jövőben új köteteivel termékeny módon gazdagítja a Babits-filológiát és általában a hazai textológia gyakorlatát. (Bp., Argumentum, 2017)

Szénási Zoltán

MTA BTK Irodalomtudományi Intézet